

Ана Халас Поповић

МЕТАФОРЕ У СЕМАНТИЦИ ПРИДЕВА ИЗ ДОМЕНА ЧВРСТОЋЕ У ЕНГЛЕСКОМ И СРПСКОМ*

Предмет рада је анализа деривације метафоричких значења придева енглеског и српског језика који се у свом примарном значењу односе на изванредан степен испољавања физичког својства чврстоће. Циљ анализе је утврђивање образаца појмовних метафора на основу којих је дошло до поменуте семантичке деривације, као и одређивање степена поклапања ових појмовних метафора у енглеском и српском језику, односно стицање увида у сличности и разлике између два језика у погледу концептуализације апстрактних појмова помоћу појма чврстоће. Резултати анализе указују на значајан степен сличности између два језика у контексту поменуте концептуализације. Ипак, неки од образаца заједнички за ове језике нису у њима и једнако продуктивни.

Кључне речи: појмовна метафора, домен чврстоће, семантичка дисперзија, енглески, српски.

This paper analyzes the derivation of metaphorical senses of English and Serbian adjectives whose primary meaning is related to a certain degree on the scale of hardness as a physical quality. The aim of the analysis is the identification of conceptual metaphors that have motivated the derivation of these meanings as well as the determination of the degree to which the identified conceptual metaphors in English and Serbian overlap, i.e. gaining an insight into similarities and differences between the two languages in terms of conceptualization of abstract notions using the notion of hardness as the source domain. The results of the analysis have revealed that the two languages are considerably similar taking into account the aforementioned conceptualization. However, some of the metaphorical patterns common for these languages are not equally productive in them.

Key words: conceptual metaphor, the domain of hardness, semantic dispersion, English, Serbian.

1. Увод. Метафора је, као један од најважнијих механизма семантичке деривације, неизоставан предмет интересовања у истраживањима која се баве полисемијом и анализом семантичких структура вишезначних речи. Међутим, захваљујући томе што је когнитивна лингвистика посветила посебну пажњу феномену метафоре изучавајући је као механизам мишљења, те дајући јој атрибут појмовна, бављење њом отворило нам је врата у свет аспеката људске когниције који се тичу појмовних асоцијација и начина на који поимамо посве различите апстрактне појмове односно концептуализујемо их помоћу нама искуствено добро знаних појмова. Међу нама искуствено блиским појмовима посебно се истичу они које можемо непосредно перцепирати чулима, каква су физичка својства предмета попут оштрине, температуре, текстуре, те чврстоће, која се и разматра у овом раду у светлу метафоричких значења придева који је означавају. На основу претходно реченог,

---

* Рад је написан у оквиру пројекта *Језици и културе у времену и простору* (бр. 178002) који је финансирало Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

може се претпоставити да се апстрактнији појмови концептуализују помоћу појма чврстоће путем обрасца појмовне метафоре, на основу кога у семантичким структурама придева који означавају ово физичко својство може доћи до извођења различитих метафоричких значења као различитих видова реализације поменутог обрасца.

Предмет рада је, дакле, анализа деривације метафоричких значења придева који примарно означавају физичко својство чврстоће у енглеском и српском језику, с намером да се открију појмовне метафоре које их мотивишу. Циљ рада је утврђивање степена подударња метафоричких образаца активираних у семантичкој дисперзији анализираних придева енглеског и српског језика. Истовремено се стиче и увид у сличности и разлике између два језика у погледу концептуализације апстрактних појмова помоћу појма чврстоће, узимајући у обзир обе крајности овог скаларног физичког својства, у раду означене обележјем +чврст, с једне, и -чврст, с друге стране. У случају образаца заједничких за енглески и српски, пореди се њихова продуктивност у два језика на основу броја придева у чијој семантичкој дисперзији су активирани, као и броја значења појединачних придева изведених на основу поменутих образаца.

2. МЕТАФОРА – КОГНИТИВНИ И ЈЕЗИЧКИ МЕХАНИЗАМ. Како нас подсећа Ракова (РАКОВА 2003: 18), у књизи *Метифоре наше насушне* (*Metaphors we live by*) Лејкофа и Џонсона (LAKOFF – JOHNSON 1980), постоји обиље примера који нам показују да је начин на који размишљамо и говоримо о апстрактним доменима заправо „систематично структуриран” начином на који говоримо о конкретним, искуствено блиским доменима, наводећи примере израза *срушити теорију* (*to demolish a theory*) и *темељ теорије* (*the foundation of a theory*) као језичке реализације појмовне метафоре ТЕОРИЈЕ СУ ЗГРАДЕ (THEORIES ARE BUILDINGS), која нам указује на то да о теоријама размишљамо и говоримо као о зградама, на основу уочене сличности, те као што зграда има темељ тако теорија има своју основну поставку, идеју, а као што се зграда гради од цигала, тако се теорија гради од доказа. Зграда се може срушити, баш као и теорија. Овај пример јасно показује повезивање два домена, конкретнијег са апстрактнијим, односно пресликавање¹ из познатијег, конкретнијег изворног домена на мање познат циљни домен (ЛЕЈКОФ – ЏОНСОН 2014: 289). Механизам о коме је овде реч, заправо, успоставља когнитивну везу између изворног и циљног концепта (UNGERER – SCHMID 2006: 126). Барч (BARTSCH 2002: 73) пак његово деловање види као конструисање новог појма од већ постојећег.

Како Крофт и Круз (CROFT – CRUSE 2004: 197) закључују, овакве метафоре су појмовне структуре, али се реализују језички. Емпиријска истраживања метафоре показала су израженост метафоричког мишљења у свакодневном животу (GIBBS 2008: 4), што се пре свега препознаје у учесталости метафоричких израза које користимо у уобичајеном говору и писању. Управо о тој учесталости употребе метафоре у свакодневном говору пише и Рентон

¹ Детаљније о пресликавању елемената изворног домена на елементе циљног домена у Кевечеш (KÖVECSES 2002).

(RENTON 1990) наглашавајући да се метафоре које су се усталиле у једној заједници лако „откотрљају с језика”.

Изворни домен Кликовац (2004: 12) одређује као искуствено ближи, конкретнији или чулно сазнатљив. Међу проминентнијим члановима скупа чулно сазнатљивих појмова који често врше функцију изворних домена при концептуализацији апстрактних појмова свакако су и физичка својства предмета, што је сасвим јасно уколико се осврнемо на једну од основних поставки теорије појмовне метафоре садржану у термину ‘утеловљење’ на који подсећа Херартс (GEERAERTS 2010: 207), а који означава утемељеност метафоре у нашем телесном, физичком искуству². Усредсредимо ли се само на она својства која се перцепирају тактилно означена придевима попут *оштар*, *груб*, *шврц*, *сув*, *хладан* итд., пронаћи ћемо мноштво примера који илуструју претходну тврдњу, како у енглеском, тако и у српском језику, као што су појмовне метафоре који има добре интелектуалне способности је оштар, која своју језичку реализацију има у изразима *a sharp mind* и *оштар ум* или, с друге стране, који нема добре интелектуалне способности је туп, метафора коју препознајемо у изразима *a blunt mind* и *туп човек*, те безосећајан је хладан (нпр. *cold welcome* и *хладан дочек*) или, насупротив томе, осећајан је топао (нпр. *a warm smile* и *топао осмех*) итд. Наведени изрази, заправо, откривају метафоричка значења датих придева изведена на основу формулисаних образаца појмовних метафора³. То значи да појмовна метафора као механизам мишљења представља основу језичког механизма извођења нових значења, који Драгићевић (2007: 148) назива лексичком метафором. Дакле, у семантичкој структури, на пример, придева *хладан* од његовог основног значења дефинисаног у *Речнику српскохрватскога књижевног језика* Матице српске (1967–1976) ‘који има ниску температуру’ изведено је метафоричко значење ‘уздржан, резервисан; равнодушан, неосетљив; нељубазан; који одражава такве особине’, на основу нашег механизма мишљења којим повезујемо изворни домен хладноће са циљним, апстрактним доменом безосећајности према обрасцу појмовне метафоре БЕЗОСЕЋАЈАН ЈЕ ХЛАДАН. Изведено значење представља специфичну језичку конкретизацију датог апстрактног појма. Појмовне метафоре представљају везу између два или више значења једне речи, али Кевечеш (KÖVECSÉS 2002: 216) подвлачи да оне постоје независно у нашем мишљењу и само бивају активирани у датом случају при извођењу новог значења од постојећег.

У датом контексту метафоричких значења придева који означавају извесно физичко својство чест је случај асоцијативног повезивања домена једног чула са доменом другог чула. Реч је о синестезији, посебном типу лексичке метафоре коју Р. Драгићевић (2007: 151) дефинише као „метафоричко повезивање доживљаја различитих чула”. На пример, појам из домена чула слуха се концептуализује помоћу појма из домена чула додира, па нечији глас може бити груб, звук може бити туп, а на основу повезивања домена чула

² Сиже основних поставки теорије појмовне метафоре дају и Еванс и Грин (EVANS – GREEN 2006).

³ Детаљније о метафори као механизму полисемије у Халас Поповић 2017.

вида са доменом чула додира слика се може описати као оштра. Комароми (2016: 178) у свом истраживању закључује да је, у случају синестезијско-метафоричког преноса значења придева у енглеском и српском језику домен додира чак најчешћи изворни домен.

3. АНАЛИЗА ДЕРИВАЦИЈЕ МЕТАФОРИЧКИХ ЗНАЧЕЊА ПРИДЕВА КОЈИ ОЗНАЧАВАЈУ ЧВРСТОЋУ У ЕНГЛЕСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ. У тексту који следи представљени су резултати извршене анализе уз претходно детаљно објашњење критеријума за одабир анализираних грађе.

3.1. СЕЛЕКЦИЈА ГРАЂЕ. У овом раду чврстоћа се дефинише као физичко својство које се перцепира тактилно и захваљујући коме објекат пружа отпор продирању оштрице или каквој другој спољној сили која настоји пробити његову површину или му променити облик нпр. савијањем, притискањем, цепањем, кидањем итд. С обзиром на то да је дати објекат може поседовати у мањој или већој мери, чврстоћу би, пре свега, требало схватити као категорију скаларне природе, што је и у складу са ставом фази лингвистике, којим се, код нас, темељно бавио Радовановић (2015: 29) објаснивши да су све појаве и ентитети подложни дефинисању помоћу појма степена, градуелности, скалираности итд⁴. Две крајности категорије чврстоће чине потпуно присуство и потпуно одсуство датог својства, између којих постоје различити степени испољавања својства чврстоће. Овако дефинисана, дата категорија може се представити бинарном опозицијом ±чврст, при чему +чврст означава део скале који карактерише присуство својства чврстоће, а -чврст део скале ближи крајности која се односи на одсуство овог својства. За типичне представнике два супротстављена дела скале у овом раду су узети антонимски парови: у енглеском језику *hard-soft* и у српском *чврст-мек*. С обзиром на скаларну природу појма чврстоће, како би се он целовито сагледао у улози изворног домена помоћу кога се разумевају различити апстрактни појмови, у анализу су укључени сви придеви који се, у свом примарном значењу, односе на изврстан степен присуства или одсуства чврстоће. За полазну тачку у формирању корпуса за анализу узети су наведени антонимски парови, те су синоними⁵ ових придева, као представници различитих степена испољавања својства чврстоће, ексцерпирани из неколиких речника синонима или тезауруса два посматрана језика, а који укључују: *Webster's New Dictionary of Synonyms* (1984), *Collins Thesaurus: The Ultimate Wordfinder* (друго издање, 2002), *Oxford Learner's Thesaurus: a Dictionary of Synonyms* (2008), *Oxford Thesaurus of English* (треће издање, 2009); *Синоними и сродне речи српскохрватскога језика* (друго издање 2004), *Речник синонима* (2008). На описани начин, за потребе анализе ексцерпирани су следећи придеви носиоци обележја +чврст: енгл. *hard, firm, stiff, brittle*, а срп. *чврст, њврст*,

⁴ Међу изворима на енглеском језику који представљају опште прегледе фази логике издваја се студија чији је аутор Коско (Kosko 1994).

⁵ У обзир су узети приближни синоними, према скали синонимности коју уводи Круз (CRUSE 1991: 265), што је омогућило формирање ширег корпуса са већим бројем придева. У истом циљу, ексцерпирани су и синоними придева који су у коришћеним речницима наведени као синоними чланова поменутог антонимског пара.

крутӣ. Када је реч о придевима који означавају извештан степен испољавања обележја -чврст, ексцерпирани су, у случају енглеског, *soft, flexible, pliable*, а у случају српског језика *мек, млишав, крхак, кр̄и, фриџилан, њибак, еластичан, савишљив*. Метафоричка значења посматраних придева српског језика пронађена су у речницима опште намене, *Речнику српскога језика* (2007) и *Речнику српскохрватскога књижевног језика* (1967–1976), а придева енглеског језика у истакнутим представницима речника опште и педагошке намене, у њиховим електронским верзијама: *Collins English Dictionary, Merriam-Webster Collegiate Dictionary, Oxford Dictionary of English, Cambridge Advanced Learner's Dictionary, Longman Dictionary of Contemporary English, Macmillan English Dictionary for Advanced Learners, Oxford Advanced Learner's Dictionary*.

Ексцерпирани придеви својим примарним значењем представљају перспективизацију извесног аспекта једне од две крајности скале чврстоће, као што је, у случају обележја +чврст, непробојност површине и непроменљивост облика (нпр. *hard; њврпг*), искључиво непроменљивост облика (нпр. *stiff; крутӣ*) или, у случају обележја -чврст, савитљивост (нпр. *flexible, pliable; њибак, еластичан, савишљив*), подложност лому и оштећењу (нпр. *крхак, кр̄и, фриџилан*), непостојаност облика (нпр. *млишав*).

Као што је већ напоменуто, у анализи су узети у обзир само придеви који се односе на физичко својство чврстоће у примарном значењу. Овакав се критеријум за селекцију грађе оправдава тиме што је анализа усредсређена на откривање свих праваца метафоричког проширења значења које се односи на физичко својство чврстоће, те је стога неопходно укључити само придеве код којих је наведено значење примарно, представљајући тако значењско језгро из кога се развила читава семантичка структура. С обзиром на предмет и циљ рада, у анализу су могли бити укључени само они из поменуте групе придева који у својој семантичкој структури имају метафоричка значења.

Такође, чврстоћа није разматрана као одређење агрегатног стања. Стога придев енглеског језика *solid* 'чврст' није узет у обзир због тога што примарно означава одређено агрегатно стање према већини консултованих речника, попут *Oxford Dictionary of English* ('firm and stable in shape; not liquid or fluid') или *Longman Dictionary of Contemporary English* ('hard or firm, with a fixed shape, and not a liquid or gas'), што потврђује и чињеница да је његов примарни антоним, према поменутиим тезаурисима и речницима синонима, придев *liquid* 'течан'.

3.2. ПОЈМОВНЕ МЕТАФОРЕ У СЕМАНТИЧКОЈ ДИСПЕРЗИЈИ. Резултати анализе представљени су по установљеним паровима директно супротних појмовних метафора. Значења у чијој деривацији је идентификована одређена метафора, као и примери који илуструју њихову употребу у контексту приказани су табеларно. Уколико је дати образац активан у семантичкој дисперзији придева оба језика, у првој колони су понуђени одговарајући придеви енглеског језика, а у другој придеви српског језика, у оба случаја са својим значењима изведеним на основу тог обрасца. Придеви који су преводни еквиваленти приказани су у табели у истом реду.

А) Појмовне метафоре ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО НАПОРАН ЈЕ +ЧВРСТ И ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО НЕНАПОРАН ЈЕ -ЧВРСТ

ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО НАПОРАН ЈЕ +ЧВРСТ (у енглеском ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО НАПОРАН ЈЕ ТВРД/КРУТ; у српском ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО НАПОРАН ЈЕ ТВРД)	
<p>hard</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘requiring a great deal of endurance or effort’ (e.g. <i>In order to be successful with your career or your hobby, you have to put a lot of effort and hard work into it.</i>)⁶ • ‘done with a great deal of force or strength’ (e.g. <i>The next hard blow to the head could be fatal. Watz gave him a hard whack on his back. He gave Tyler a rather hard slap on the back.</i>) • ‘difficult to understand or solve’ (e.g. <i>This is a really hard question. When you run out of money, you have to make hard choices.</i>) • ‘difficult to bear; causing suffering’ (e.g. <i>He’d had a hard life. Talya was the most vulnerable and she had a very hard time.</i>) 	<p>тврд</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘испуњен напорима, тежак, мукотрпан’ (нпр. <i>Тешко је њодносио чамојџињу и тврђ сеоски живојџ</i> (Андрић, Иво. <i>Травничка хроника</i>. Београд: Просвета, 1976.)⁷ ...он је ојџисивао живојџ далмајџинској сељака, нарочијџ у Зајорју, живојџ тврђ и мучан, али у коме се сачувало мнојџо сјаринској и џајџријархалној. (Скерлић, Јован. <i>Историја нове српске књижевности. Аџџолојџја српске књижевности</i>. Београд: Учитељски факултет. http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/Default.aspx 3.3.2021.).
<p>stiff</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘requiring strength or effort; difficult’ (e.g. <i>It is a fairly stiff climb from there. It’s up against stiff competition from University Challenge. And walkers, too, are in for some pretty stiff challenges once they leave the paths.</i>) 	

Један од утврђених метафоричких образаца показује да се појам менталног и физичког напора концептуализује помоћу појма чврстоће како у енглеском, тако и у српском језику, а активирањем је приликом извођења значења придева *hard* и *stiff*, те *тврђ*⁸. Како видимо у табели, у семантичкој структури придева *hard* налазимо чак четири значења која се односе на карактеристику нечега што захтева улагање физичког или менталног напора. У првом од њих овај придев описује оно што је физички напорно, најче-

⁶ Дефиниције метафоричких значења и њихови илустративни примери су, у случају придева енглеског језика, преузети из електронске верзије речника *Oxford Dictionary of English* и *Collins English Dictionary*. Поједини примери су скраћени ради уштеде простора у тексту рада.

⁷ У случају придева српског језика, дефиниције метафоричких значења преузете су из *Речника српског језика* (2007) и *Речника српскохрватског књижевног језика* (1967–1976). Први речник илуструје дефинисана значења у већини случајева само синтагмама или их пак не илуструје уопште, док су примери у другом речнику често преузимани из књижевних дела из 19. или самог почетка 20. века. Зато смо примере анализираних значења у савременом српском језику, у оквиру ширег, реченичног контекста, ексцерпирани из *Корпуса савременог српског језика (верзије СрпКор2013)* Друштва за језичке ресурсе и технологије уз назнаку извора. Значења за која није нађена потврда на овај начин нису узета у разматрање приликом анализе.

⁸ О метафоричким значењима придева *тврђ* у поређењу са придевом *hard* у Халас Поповић 2017.

шће посао, у другом оно што се одликује физичком снагом и силином, као што је снажан ударац, у трећем оно што захтева улагање менталног напора јер се тешко може разумети или решити, попут питања, а у четвртном значењу и све што је мукотрпно уопште, било то, на пример, време или животни услови. Придев *stiff* у једној од својих употреба означава карактеристику онога што је физички или ментално напорно, што може бити тешко савладив успон или терен, али и изазов или савлађивање некаквог отпора. У српском се за мукотрпне, сурове прилике, живот или времена каже да су тврде. Дакле, сва наведена значења придева енглеског и српског језика изведена су на основу повезивања домена физичког или менталног напора са доменом чврстоће, што се може представити општим обрасцем појмовне метафоре физички/МЕНТАЛНО НАПОРАН ЈЕ +ЧВРСТ⁹. За сваки од наведених придева може се формулисати специфичнији метафорички образац који представља конкретизацију општег обрасца (у енглеском ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО НАПОРАН ЈЕ ТВРД/КРУТ, а у српском ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО НАПОРАН ЈЕ ТВРД). Активација ове појмовне метафоре као механизма у основи извођења наведених значења последица је телесног искуства везаног за пробијање површине чврстог предмета или његово деформисање које захтева физички напор, те се на основу уочене сличности различите ситуације у којима улажемо физички или ментални напор асоцијативно повезују се доменом чврстоће.

ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО НЕНАПОРАН ЈЕ -ЧВРСТ
(у енглеском ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО НЕНАПОРАН ЈЕ МЕК)

soft

- 'requiring little effort' (e.g. *Some men think it's a soft job and they are too butch to do it. I am privileged to have escaped the monotonous toil of endless physical labour and to have experienced a soft life.*)

У енглеском се однос концептуализација физички или ментално напорних, с једне, и ненапорних ситуација, с друге стране, може окарактерисати као очекиван и логичан, узимајући у обзир запажање да поимање првонаведених ситуација полази од једне, а другопоменутих од друге крајности скале чврстоће. То показује пример придева *soft*, који се у једном од својих значења односи на карактеристику, на пример, посла или живота који не захтева улагање великог напора. Ово значење је изведено деловањем механизма појмовне метафоре по општем обрасцу физички/МЕНТАЛНО НЕНАПОРАН ЈЕ -ЧВРСТ (или у конкретном случају физички/МЕНТАЛНО НЕНАПОРАН ЈЕ МЕК). У српском се пак ниједан од придева носилаца обележја -чврст не користи за описивање физички или ментално ненапорних ситуација.

Б) Појмовне метафоре физички/МЕНТАЛНО СНАЖАН ЈЕ +ЧВРСТ и ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО СЛАБ ЈЕ -ЧВРСТ

⁹ У општим обрасцима на позицији изворног домена стоје обележја +чврст или -чврст као опште ознаке два супротстављена дела скале чврстоће. Специфични образци настали конкретизацијом поменутих општих на позицији изворног домена излиставају конкретне, појединачне придеве као носиоце једног од два обележја односно представнике једног од два дела скале или извесног степена на њој у датој концептуализацији.

ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО СНАЖАН ЈЕ +ЧВРСТ (у енглеском и српском ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО СНАЖАН ЈЕ ТВРД/ЧВРСТ)	
<p>hard</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘not showing any signs of weakness; tough’ (e.g. <i>They elected the hard man, the sheriff who would give them the best protection. If you look at the nature of people involved in gangs in Scotland, a lot of them would be regarded as being very hard people.</i>) 	<p>тврд</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘који је добре физичке издржљивости, који добро подноси напоре, отпоран’ (нпр. <i>Иџина, Смегервци су њоказали да имају тврд и жилава тџим...</i> (Полиџика, 5.3.2007.)
<p>firm</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘having steady but not excessive power or strength’ (e.g. <i>You need a firm grip on the steering.</i>) 	<p>чврст</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘пун здравља, животне снаге и енергије, јак, снажан, крепак; кршан, робустан’ (нпр. <i>... унука тврво у хладној води да ми окујају да ми буде крејак, чврст и храбар.</i> (Посић, Добрица. Корени. <i>Анџолоџија српске књижевности</i>. Београд: Учитељски факултет. http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/Default.aspx 3.3.2021.) • ‘који се врши снажно, енергично’ (нпр. <i>... чврст сџисак за сџисак труб!</i> (Киш, Данило. <i>Песме; Елекџира</i>. Београд: БИГЗ, 1995.) • ‘духовно јак, одважан, издржљив’ (нпр. <i>Издржа-ћу, чврст сам човек.</i> (Исаковић, Антоније. <i>Трен 2: казивања Чејерку</i>. Београд: Просвета, 1983.)

Придеви *hard* и *firm*, као и *тврд* и *чврст* употребљавају се у значењима која се односе на извесне видове испољавања физичке или менталне снаге. Како табела показује, *hard*, *чврст* и *тврд* имају значење које подразумева карактеристику онога који је физички или ментално снажан, отпоран, издржљив, те који не показује знаке слабости. ‘Који се врши снажно’ је значење заједничко придевима *firm* и *чврст*. Дакле, појам чврстоће се међу говорницима оба језика користи за поимање физичке или менталне снаге, што се очитује у метафоричком обрасцу ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО СНАЖАН ЈЕ +ЧВРСТ (конкретизација датог општег обрасца у оба језика гласи ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО СНАЖАН ЈЕ ТВРД/ЧВРСТ). Предмет који се одликује чврстоћом захваљујући којој одолева ударцима, савијању, продору сечива и другим спољним силама које га настоје деформисати или оштетити говорници енглеског и српског пореде са аниматним или неаниматним субјектом који је снажан или издржљив, отпоран, било физички било ментално.

ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО СЛАБ ЈЕ -ЧВРСТ (у енглеском ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО СЛАБ ЈЕ МЕК; у српском ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО СЛАБ ЈЕ КРХАК/ФРАГИЛАН/МЛИТАВ)	
<p>soft</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘weak and lacking courage’ (e.g. <i>Tell me that the party is a bunch of soft cowards who can’t fight terrorism.</i>) • ‘foolish; silly’ (e.g. <i>He must be going soft in the head.</i>) 	

	<p>крхак</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘слаб, нежан; осетљив; танан’ (нпр. <i>Заиста, изгледао је испирочен и крхак. Само су његове очи, живе и брзе, показивале вољу...</i> (Љоса, Марио Варгас. <i>Авантуре неваљале девојчице</i>. Београд: Лагуна, 2008.)
	<p>фрагилан</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘неотпоран, нежан, слаб, осетљив’ (нпр. <i>Срби су за нијансу ружнији и крволочнији, док су усташе нека фина и фраиљна градска ђосџога...</i> (Полићика, 21.4.2009.)
	<p>млитав</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘који је без животне снаге, енергије, без бодрости, полета; који одаје такву особу, беживотан, безизразан’ (нпр. <i>...ирилично се брзо смирујем за флијером, а кад сам, најчешће збој напласка ишецких, кишних облака, млићав и мрзовољан, ...</i> (Кузмановић, Раде. <i>Голф</i>. Београд: Чикоја штампа, 1998.) • ‘неактиван, пасиван, непредузимљив, неодлучан; који одаје такву особу (особе), својствен таквој особи (особама)’ (нпр. <i>Загуђења савесно испуњава. Али је и млићав у ойхођењу са људима.</i> (Исаковић, Антоније. <i>Трен 2: казивања Чейерку</i>. Београд: Просвета, 1983.)

С друге стране, појам физичке или менталне слабости поима се у оба језика помоћу концепта недостатка чврстоће, те се и у овом случају може потврдити претходно утврђена веза између концептуализација два супротна појма, физичке или менталне снаге, с једне, и поменуте физичке или менталне слабости, с друге стране, јер оне полазе од две крајности скале чврстоће, +чврст односно -чврст. Придеви *крхак* и *фраиљан* у својој семантичкој структури имају значење које подразумева недостатак физичке снаге или осетљивост. У семантичкој структури придева *млићав* изведена су два значења која се односе на физичку или менталну слабост у облику недостатка енергије, полета, одлучности, предузимљивости.

У енглеском је извођење значења на основу повезивања недостатка чврстоће са физичком и менталном слабошћу пронађено само у семантици придева *soft*, који се у оквиру своја два значења односи на менталну слабост, те описује особу којој недостаје храбрости или особу коју карактерише неозбиљност, недостатак паметног, рационалног расуђивања, глупост. Сва наведена значења изведена су на основу метафоре физички/ментално слаб је -чврст (конкретизација општег обрасца у енглеском гласи физички/ментално слаб је мек, а у српском физички/ментално слаб је крхак/фрагилан/млитав). И ова концептуализација има утемељење у нашем телесном искуству на основу кога знамо да предмет који се не одликује чврстоћом нема способност пружања отпора деловању спољних сила, те је подложен деформацији и оштећењу. Са оваквим предметом пореди се субјекат који је услед своје менталне и физичке слабости осетљив на деловања средине и пасиван у интеракцији са њом.

В) Појмовне метафоре БЕЗОСЕЂАЈАН ЈЕ +ЧВРСТ И ОСЕЂАЈАН ЈЕ -ЧВРСТ

БЕЗОСЕЋАЈАН ЈЕ +ЧВРСТ (у енглеском и српском БЕЗОСЕЋАЈАН ЈЕ ТВРД/КРТ/КРУТ)	
<p>hard</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘not showing sympathy or affection; strict’ (e.g. <i>He is said by colleagues to be a hard taskmaster who does not tolerate failure. She snatched the boy by his collar on his tunic, and half-dragged him the rest of the way up the hill, her face hard.</i>) 	<p>тврд</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘уздржљив у испољавању осећања’ (нпр. <i>Иначе сам јако твр човек, али сам овде зајлакао неколико људи.</i> (Полиџика, 27.6.2009.) • ‘немилосрдан, бездушан’ (нпр. ... <i>док на два мейра од њих корача суџрашњи војник, твр, немилосрдан, сиреман да се њодврвине џаџињама биџке.</i> Тишма, Александар. <i>Уџоџреба човека.</i> Београд: Нолит, 1977.) • ‘који изражава одлучност, строгост, хладноћу и сл.’ (нпр. ... <i>ниџиџа џа није џоџиџало да се џиње из своје наслоџаче, џрема свему осџајао је твр и хладан.</i> (Милићевић, Вук. Беспуће. <i>Анџолоџија срџске књижевносџи.</i> Београд: Учительски факултет. http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/Default.aspx 3.3.2021.) <i>Раниџи уџравник, твр и искусан сџарац, имао је круџ, класични начин уџрављања.</i> (Андрић, Иво. <i>Проклеџа авлија.</i> Београд: Просвета, 1976.) • ‘крут, уштогљен’ (нпр. <i>Да ли је „твр“ или џриамџичан, да ли робује џрокламованим џринџиџима...</i> (Полиџика, 16.12.2000.) • ‘претерано, штедљив, шкрт’ (нпр. <i>А народ овде није лоџ, али, некако, твр је на џару: оџац за сина не зна, син за маџку, свако има своју рачуниџу и касу.</i> (Михаиловић Драгослав. <i>Кад су цвейале џикве.</i> Београд: Просвета, 1984.)
<p>brittle</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘Someone who is brittle seems rather sharp and insensitive and says things which are likely to hurt other people’s feelings’ (e.g. <i>His father, for all his brittle wit, was also a deeply sentimental man.</i>) 	<p>крт</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘сув, хладан’ (нпр. ...<i>смеџ њеџов био је начеџ, суздрџан некако, виџе крџ но искрен.</i> (Булатовић, Миодраг. <i>Црвени џеџао леџи џрема небу.</i> Београд: Просвета, 1963.)
<p>stiff</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘severe or strong’ (e.g. <i>They face stiff fines and a possible jail sentence. This is a fairly stiff penalty for what he did.</i>) • ‘(of a person or their manner) not relaxed or friendly; constrained’ (e.g. <i>She greeted him with stiff politeness. Her tone is stiff and distant.</i>) 	<p>крут</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘који се према некоме, нечему држи строго, хладно, неприступачно; који нема или не испољава осећања, безосећајан, тврд, хладан, строг’ (нпр. <i>Чеџа је сџије малџице функционерски круџ и наџмен, али зрачи неким џосавим а џркосним маџизмом...</i> (Нин, 29.4.2002.) • ‘који је без милости, немилосрдан, окрутан, свиреп, суров’ (нпр. ...у анџосаксонском сџџему џосџоџи јеџан круџ конџеџи казни... (Полиџика, 23.9.2008.) • ‘који не одаје, не показује никакво расположење, живост и сл., безизражајан; укочен’ (нпр. <i>Он ју је слуџао, круџ и недокуџив.</i> (Љоса, Марио Варгас. <i>Аванџуре неваџале девоџчице.</i> Београд: Лагуна, 2008.)

Међу посматраним придевима оба језика који су носиоци обележја +чврст налазимо и оне који у неком од својих значења подразумевају одређени вид испољавања безосећајности. Придевом *hard* описује се субјекат који није љубазан и саосећајан, а придевом *stiff* онај који је строг и окрутан или хладан и формалан у опхођењу према другима, без опуштености, при-

родности и пријатељске наклоности. У семантичкој структури придева *īverg* утврђено је чак неколико значења која се односе на безосећајност у различитим њеним видовима, као што су немилосрдност, уздржаност у испољавању осећања, строгост или хладноћа, крутост и шкртост. Придев *круїї* се у једном од својих значења односи на окупност и то најчешће у контексту казни, баш као и *stiff* у енглеском. Овим придевом се у српском описује и особа која је хладна и неприступачна, строга, али и која не показује расположење. Занимљив је случај придева *brittle* и *крїї* који означавају низак степен чврстоће, с обзиром на то да њихово значење укључује компоненту ломљивости као последицу наглашене нееластичности, те који би се могли одредити као припадајући делу скале са обележјем -чврст. Међутим, док консултовани општи речници енглеског језика дефинишу *brittle* као својство нечега што је тврдо али лако ломљиво наглашавајући тиме не само компоненту ломљивости већ и тврдоће, речници српског језика у својим дефиницијама придева *крїї* другу компоненту у потпуности занемарују усредсређујући објашњење значења искључиво на ломљивост, крхкост (нпр. у *Речнику српскога језика* (2007) 'који се лако ломи, крши, мрви, ситни и сл., крхак, нееластичан, ломљив'). Штавише, консултовани речници синонима и тезауруси енглеског језика наводе *hard* као један од синонима придева *brittle*, што потврђује претходно запажање о томе да се *brittle* перцепира као придев који означава нижи степен чврстоће, али не и њено потпуно одсуство. С друге стране, консултовани речник синонима српског језика као синониме придева *крїї* наводи придеве *ломљив*, *ломан*, *скрцив*, *дробљив*, *кидљив*, *крциљив*, *крхак* итд., што говори у прилог томе да се значење овога придева своди искључиво на компоненту -чврст. Ипак, и *brittle* и *крїї* имају једно значење из домена безосећајности, те *brittle* описује субјекат који је оштар у опхођењу према другима, а *крїї* онај који се одликује емотивном хладноћом. Оваква концептуализација омогућена је компонентом тврдоће коју у извесној мери оба придева садрже у свом значењу, те која је, у овом случају, истакнутија у односу на компоненту ломљивости.

Говорници и енглеског и српског језика визуализују субјекат који нема или не показује осећања као предмет који се одликује чврстоћом, те га деловање спољних сила не мења, а таква визуализација рефлектована је у метафоричком обрасцу БЕЗОСЕЋАЈАН ЈЕ +ЧВРСТ, на основу кога је изведено по једно значење придева *hard*, *brittle* и *крїї*, два значења придева *stiff* и чак неколико значења придева *īverg* и *круїї* (те је конкретизација општег обрасца у оба језика БЕЗОСЕЋАЈАН ЈЕ ТВРД/КРУТ/КРТ).

ОСЕЋАЈАН ЈЕ -ЧВРСТ (у енглеском и српском ОСЕЋАЈАН ЈЕ МЕК)	
soft • 'sympathetic, lenient, or compassionate, especially to a degree perceived as excessive; not strict or sufficiently strict' (e.g. <i>Julia's soft heart was touched by his grief</i>)	мек • 'самилостан, бољећив, осећајан, нежан' (нпр. <i>Колико сам мек срца, ништа од мене неће бити у живоју...</i> (Савић, Милисав. <i>Младући из Рацке: љубовейке</i> . Београд: Слово љубве, 1977.)

<ul style="list-style-type: none"> • '(of words or language) not harsh or angry; conciliatory; soothing' (e.g. <i>Sir Irwin held him down gently, soothing him with soft words and petting him.</i>) • 'willing to compromise in political matters' (e.g. <i>Critics say the new government's soft policy towards militants has led to the spate of attacks in the past three days. After all it's the soft vote that matters during a campaign – the people who could go either way, or no way at all.</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> • 'пун обзира, разумевања, попустљив; кро-так, питом' (нпр. <i>Према Емилији био је њо-себно мек...</i> (Поповић, Мирослав. <i>Судбине</i>. Београд: Дерета, 1994.) • 'колебљив, неодлучан у примени одлуч-них, строгих мера, стеге и сл.' (нпр. ... <i>пока-зала се чињеница да је он био мек диктијатор, а не сурови из старог режима...</i> (Халбер-стам, Дејвид. <i>Рај у време мира</i>. Фелтон у дневном листу <i>Данас</i>, 15.12.2003.)
--	--

Аналогно случајевима у којима се обележја +чврст и -чврст користе за поимање супротних апстрактних појмова, *soft* и *mek* се користе за описивање субјеката који су склони исказивању осећања, што показују значења ових придева која се односе на различите видове осећајности или емотивности, као што је показивање саосећајности, пружање утехе, попустљивост, показивање разумевања и добре воље за постизањем компромиса, али и одсуство склоности ка строгом понашању према другима. У свим овим случајевима на делу је појмовна метафора ОСЕЋАЈАН ЈЕ -ЧВРСТ (конкретизација за оба је-зика гласи ОСЕЋАЈАН ЈЕ МЕК). Телесно искуство нам говори да деловање спољних сила оставља траг на меком предмету, мења му облик, те су последице очигледне, на основу чега се овакав предмет пореди са емотивном особом на коју утичу дешавања у спољном свету, што она показује испољавањем осећања.

Г) Појмовне метафоре ПОСТОЈАН ЈЕ +ЧВРСТ и НЕПОСТОЈАН ЈЕ -ЧВРСТ

ПОСТОЈАН ЈЕ +ЧВРСТ (у енглеском ПОСТОЈАН ЈЕ ТВРД/ЧВРСТ; у српском ПОСТОЈАН ЈЕ ТВРД/ЧВРСТ/КРУТ)	
<p>hard</p> <ul style="list-style-type: none"> • '(of prices of shares, commodities, etc.) high and stable; firm' (e.g. <i>Examples of hard commodities include platinum, copper and oil. It is a company built on hard assets.</i>) • '(of information) reliable, especially because based on something true or substantiated' (e.g. <i>Hard facts about the underclass are mad-deningly elusive. The time has come to stop playing with around and to seek out some hard information. There is no hard evidence that he ever met Richard.</i>) • '(of a subject of study) dealing with precise and verifiable facts' (e.g. <i>But how far should we go to smuggle hard subjects into the minds of disaffected youth? The hard sciences, for example, are at the cutting edge of economic development.</i>) 	<p>тврђ</p> <ul style="list-style-type: none"> • 'постојан, непоколебљив; сигуран, поуздан' (нпр. <i>Они смајрају да моћу мноћо да изћубе у њољћичком ућледу код својих бирача и заћо имају њако њћврд сћвао о овом њћћању. (Пољћика, 6.6.2001.) ... докуменћ Уједињених нација њћредсћавља њћврд доказ...</i> (Пољћика, 23.7.2006.)

<p>firm</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘strongly felt and unlikely to change’ (e.g. <i>He retains a firm belief in the efficacy of prayer. We were firm in our faith but we were not part of the mainstream society. Ballon Computer Training Centre courses have become a firm favourite with many students.</i>) • (of a currency, shares, etc.) having a steady value or price which is more likely to rise than fall’ (e.g. <i>Capital flows brought in by a firm currency can be more important.</i>) • ‘showing resolute determination and strength of character’ (e.g. <i>This country will now pursue our aims with firm resolve. Parents should be firm with children and not give in to their demands.</i>) • ‘steadfast and constant’ (e.g. <i>We became firm friends.</i>) • ‘decided upon and fixed or definite’ (e.g. <i>She had no firm plans for the next day. We are planning to make a firm decision in June. But transgression requires a firm set of rules.</i>) • ‘Firm evidence or information is based on facts and so is likely to be true.’ (e.g. <i>This man may have killed others but unfortunately we have no firm evidence. There’s unlikely to be firm news about the convoy’s progress for some time.</i>) 	<p>чврст</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘који се не колеба у мишљењу, ставу, непоколебљив, постојан’ (нпр. ...<i>га је председник Савезне Републике Југославије још једном потврдио да је био и осиао чврст и непоколебљив у одбрани националних интереса...</i> (Полиџика, 4.10.2000.) • ‘на који се може ослонити, у који се може поуздати, којем се може веровати, поуздан, сигуран, категоричан’ (нпр. ...<i>владе земаља Европске уније склопиле чврст договор...</i> (Полиџика, 19.9.2000.) • ‘који се снажно, неодољиво намеће, јак, убедљив, аргументован’ (нпр. <i>Међушим, сада нам је потребан чврст доказ.</i> (Патерсон, Џејмс. <i>Мачка и миш</i>. Београд: Лагуна, 2007.) • ‘који се не мења, сталан, стабилан’ (нпр. <i>Тек онда се може рачунати на чврст динар и усјешну монетарну политику.</i> (Полиџика, 19.1.2001.) • ‘тесан, близак, присан’ (нпр. <i>Не зна Смиља Кајић како се то догодило да између ње и Норвешке постоји таква чврста веза и принос.</i> (Полиџика, 23.10.2000.) • ‘строг, оштар, крут’ (нпр. <i>Чврста рука од њојчака влада приповедањем и усмерава јака жељеном циљу.</i> (Кузмановић, Раде. <i>Даниноћ</i>. Београд: аутор, 1993.)
	<p>крут</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘строга утврђен, одређен до детаља, у свим појединостима; који се тешко мења’ (...<i>сиранке ће кришћини закон ако је закон претерано крут</i>). (Полиџика, 27.4.2009.) • ‘који се одликује слепим, формалистичким придржавањем, односно примењивањем одређених прописа, правила, обичаја, метода и др.’ (нпр. ...<i>крут и претерано традиционалан присићуј који није дао резултате не може да буде поновљен ни у будућности...</i> (Полиџика, 27.11.2009.) • ‘који се слепо, формалистички, некритички придржава нечега, загрижен, задрт; тврдоглаво доследан, непопустљив (у свом ставу, држању и др.), упоран; непоправљив, окорео, тврдокоран (о човеку)’ (нпр. <i>Био је њолејан официр Уније, не претерано чина како не би постојао крут и умисљен...</i> (Адамс, Даглас. <i>Аутистички водич кроз галаксију</i>. Београд: Алнари, Отворена књига, 2003.)

Постојаност, као апстрактни појам, своју конкретизацију у различитим облицима добија у значењима придева *hard* и *firm* у енглеском и *чврст̄и*, *твр̄г* и *крут̄и* у српском. Један од видова очитовања постојаности је непоколебљивост, коју препознајемо у значењу придева *firm*, али и *чврст̄и* и *твр̄г*. Остали видови конкретизовања постојаности оличени у значењима заједничким за придев *firm* и *чврст̄и* јесу непопустљивост и строгост, као и трајност и непроменљивост људских односа узроковани присношћу, те непроменљива вредност (најчешће валуте). Једно од значења придева *hard* такође се везује за контекст новчане непроменљивости. Њиме се описују цене или новчане вредности које су високе и непроменљиве, те у том смислу и постојане. *Firm* такође може означавати и непроменљивост узроковану строгом утврђеношћу (нпр. плана, правила или одлуке), управо као и *крут̄и*. Постојаност се код придева *крут̄и* манифестује и као задртост, загриженост, слепо примењивање одређених правила. Уочена су и значења придева *hard*, *firm*, *твр̄г* и *чврст̄и* која постојаност своде на заснованост на истини, проверљивим чињеницама, нечему чему се може веровати односно на поузданост. Поуздано је оно на шта се можемо ослонити, што је сигурно, а самим тим стално, непроменљиво, те постојано.

Овакво извођење разноликих значења али ипак повезаних заједничким општим појмом последица је повезивања домена постојаности са доменом чврстоће, што се представља обрасцем ПОСТОЈАН ЈЕ +ЧВРСТ (конкретизација општег обрасца у енглеском је ПОСТОЈАН ЈЕ ТВРД/ЧВРСТ, а у српском ПОСТОЈАН ЈЕ ТВРД/ЧВРСТ/КРУТ). Очигледно је да је ова појмовна метафора изузетно продуктивна у оба језика. Постојаност подразумева непроменљивост којом се одликује и чврсти, тврди или крути предмет који одолева деловању спољних сила, па се на основу уочене сличности лако може објаснити повезивање датог изворног и циљног домена.

НЕПОСТОЈАН ЈЕ -ЧВРСТ (у енглеском НЕПОСТОЈАН ЈЕ МЕК/САВИТЉИВ/ФЛЕКСИБИЛАН/КРУТ; у српском НЕПОСТОЈАН ЈЕ МЕК/САВИТЉИВ/ГИБАК/ЕЛАСТИЧАН/КРУТ)	
soft • '(of a market, currency, commodity) falling or likely to fall in value' (e.g. <i>Now a new factor looms: soft oil prices. Our lack of competitive systems was simply made good by a soft currency.</i>)	мек • 'који се може мењати, прилагођавати потребама, приликама и сл., који није крут (о обичајним нормама, уговорима, уставу и др.)' (нпр. <i>Обиље кайиџала и „мека“ кредитна њолиџика створиле су амбијент...</i> (Полиџика, 20.5.2008.)
pliable • 'easily influenced' (e.g. <i>We'll just get our own grip on that pliable feminine mind. Research increasingly suggests that humans are just pliable puppets.</i>)	савитљив • 'понизан, покоран; прилагодљив' (нпр. <i>На њрви њољед он се сваком њриказивао као њоводљив, њибак, савиџљив до одвратиџности.</i> (Андрић, Иво. <i>Травничка хроника</i> . Београд: Просвета, 1976.)

<p>flexible</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘able to be easily modified to respond to altered circumstances’ (e.g. <i>Small businesses depend on flexible working hours. The airline has a fairly flexible approach to the extra weight of diving gear.</i>) • ‘(of a person) ready and able to change so as to adapt to different circumstances’ (e.g. <i>He was flexible in changing his plans. Mourinho is a flexible man with a flexible team.</i>) 	
	<p>гибак</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘који се лако прилагођава новој ситуацији, који се лако мења, прилагођава, прилагодљив, флексибилан; сналажљив’ (нпр. <i>...иако је његов књижевни таленат врло гибак и прилагодљив...</i> (Скерлић, Јован. Историја нове српске књижевности. <i>Антологија српске књижевности</i>. Београд: Учитељски факултет. http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/Default.aspx 3.3.2021.)
	<p>еластичан</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘који није строго утврђен, који се може модификовати према потреби, флексибилан’ (нпр. <i>...Пословник рага Већа трађана мањкав и еластичан, а крше га сви...</i> (Полићика, 8.7.2001.) • ‘који се одликује способношћу да се прилагоди разним ситуацијама, који није крут у схватањима и држању, прилагодљив’ (нпр. <i>Треба нам брз, еластичан човек – човек који може да изврда љавом. Сваки мало више дојмайичан би могао насипрадајти.</i> (Бредбери, Реј. <i>Тетовирани човек</i>. Београд: Југославија, 1979.)
<p>brittle</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘If you describe a situation, relationship, or someone’s mood as brittle, you mean that it is unstable, and may easily change’ (e.g. <i>They are nurturing a diplomatic relationship that is dangerously brittle but cannot be allowed to fail. This may help to undermine the brittle truce that currently exists.</i>) 	<p>крт</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘нестабилан, непостојан, несигуран’ (нпр. <i>То зовем рагом. Знам колико сам у свему крп, ѿанак, ломљив.</i> (Полићика, 17.1.2009.)

Као што се постојаност повезује са чврстоћом тако се непостојаност повезује са одсуством чврстоће, како у уму говорника енглеског, тако и у уму говорника српског језика по обрасцу НЕПОСТОЈАН ЈЕ -ЧВРСТ. Значења изведена према овом обрасцу илуструју читав дијапазон различитих појавних облика непостојаности у оба језика. Тако *soft* означава непостојаност, али сведену искључиво на контекст купопродајних односа и новчане вредности која је нестабилна и показује тенденцију ка опадању. Придевом *pliable* описује се свако или све што је подложно утицајима, те је непостојано у својим

принципима, ставовима, мишљењу итд. Непостојаност може подразумевати и прилагодљивост околностима или потребама, склоност ка промени, што видимо, у табели, на примеру значења придева *flexible*; мек, савиљљив, њибак, еластичан. Придев *brittle*, у својој семантичкој структури, садржи и значење непостојаности, управо као и *крпљ*, при чему се овај придев енглеског језика односи на својство онога што се лако може прекинути или нарушити, а придев српског језика на несигурност и нестабилност. За разлику од помануте концептуализације која повезује присуство чврстоће са безосећајношћу, у деривацији ових значења придева *brittle* и *крпљ* на делу је перспективизација компоненте ломљивости која тиме постаје доминантнија од компоненте тврдоће, што је потакнуто асоцијативним повезивањем одсуства чврстоће са непостојаношћу. Конкретизација општег обрасца у енглеском, дакле, гласи НЕПОСТОЈАН ЈЕ МЕК/САВИЉЉИВ/ФЛЕКСИБИЛАН/КРТ, а у српском НЕПОСТОЈАН ЈЕ МЕК/САВИЉЉИВ/ГИБАК/ЕЛАСТИЧАН/КРТ.

Д) Појмовне метафоре ВИСОКО ИНТЕНЗИВАН ЈЕ +ЧВРСТ И НИСКО ИНТЕНЗИВАН ЈЕ -ЧВРСТ

ВИСОКО ИНТЕНЗИВАН ЈЕ +ЧВРСТ (у енглеском ВИСОКО ИНТЕНЗИВАН ЈЕ ТВРД/КРУТ; у српском ВИСОКО ИНТЕНЗИВАН ЈЕ ТВРД/ЧВРСТ)	
<p>hard</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘strongly alcoholic; denoting a spirit rather than beer or wine’ (e.g. <i>I don’t drink hard liquor anymore, it drives me insane with rage.</i>) • ‘(of a drug) potent and addictive’ (e.g. <i>It is true that nearly all users of hard drugs have previously used cannabis.</i>) • ‘(of radiation) highly penetrating’ (e.g. <i>Hard radiation produces charged particles.</i>) • ‘denoting an extreme or dogmatic faction within a political party’ (e.g. <i>Independents can be of the anti-war left, but others come from the populist hard right.</i>) 	<p>тврд</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘чврст, дубок (о сну)’ (нпр. <i>Рођмајсџори, ударајући ноћом оне који су имали њврг сан, обарали су Chesћо и цајџоре.</i> (Црњански, Милош. Сеобе. <i>Анџолођија српске књижевности.</i> Београд: Учитељски факултет. http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/Default.aspx 3.3.2021.) • ‘који у врло великој мери садржи карактеристику појма означеног именицом уз који стоји, велики, жесток, тежак’ (<i>...џврг национализам и искључивосћ комјинице Муневере... (Полиџика, 10.1.2009.)</i>)
	<p>чврст</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘ненарушен, потпун, дубок, тврд (о сну)’ (нпр. <i>...Chesћо изводи одређене риџуалне радње џри сџављању одојчеша у колевку, не би ли му обезбедила чврсћ и здрав сан.</i> (Требјешанин, Жарко. Представа о детету у српској култури. <i>Анџолођија српске књижевности.</i> Београд: Учитељски факултет. http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/Default.aspx 3.3.2021.)
<p>stiff</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘(of a wind) blowing strongly’ (e.g. <i>A stiff wind blew through the woods, ruffling their hair.</i>) • ‘(of an alcoholic drink) strong’ (e.g. <i>She calmed down only after a stiff drink at the reception.</i>) 	

Домен чврстоће се у енглеском и српском језику повезује и са апстрактнијим доменом високог, с једне, и ниског интензитета, с друге стране, што

нам открива анализа деривације значења придева носилаца обележја +чврст, односно -чврст. Три су значења придева *hard* која припадају домену високог интензитета, у којима овај придев описује три типична референта: алкохолно пиће, психоактивну супстанцу и радијацију. У четвртном значењу из истог домена овај придев се употребљава у контексту екстремне, догматичне јачине политичког убеђења. Конкретизација појма високог интензитета и у случају придева *stiff* зависи од референта са којим је употребљен, те се тако односи на висок интензитет ветра или изражену јачину алкохолног пића. У српском се пак значења придева *чврст* и *тврђ* која припадају датом домену реализују у истом, и то врло прецизно одређеном контексту спавања и спавања. Уз то, придев *тврђ* поседује и значење у коме се употребљава у ширем контексту јачине изражености одређене карактеристике. Сва ова значења, дакле, резултат су семантичке деривације према појмовном обрасцу високо интензиван је +чврст (конкретизација општег обрасца у енглеском гласи високо интензиван је тврђ/крут, а у српском високо интензиван је тврђ/чврст).

НИСКО ИНТЕНЗИВАН ЈЕ -ЧВРСТ (у енглеском ниско интензиван је мек; у српском ниско интензиван је мек/млитав/крт)	
<p>soft</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘(of a drink) not alcoholic’ (e.g. <i>Or is the problem their consumption of soft and fizzy drinks?</i>) • ‘(of a drug) not likely to cause addiction’ (e.g. <i>Cannabis is a soft drug.</i>) • ‘(of radiation) having little penetrating power’ (e.g. <i>A considerable intensity of soft radiation has been encountered.</i>) • ‘(of pornography) suggestive or erotic but not explicit’ (e.g. <i>She calls their catalogs soft-core porn.</i>) • ‘not strong or violent’ (e.g. <i>A soft breeze rustled the trees.</i>) 	<p>мек</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘који има мањи проценат алкохола, никотина и сл., благ’ (нпр. ... за њола сајна њошкне њрвенац, „мека“ ракија слабе снаје. (Полишика, 21.4.2009.) • ‘који звуком, светлошћу, бојом и др. пријатно делује на чула; нежан, питом’ (нпр. ... мека све-тлосћ је све обавијала. (Кузмановић, Раде. Ање, ање. Београд: Чигоја штампа, 1995.) • ‘неупадљив, благ (једва чујан, мало осетан и сл.)’ (нпр. Није из користи њубља – чуо се мек њлас... (Иљф, Иља-Јевгениј, Петров. Дванаест сјилолица. Београд: Нолит, 1969.)
	<p>млитав</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘који је без довољно јачине, интензитета, оштрине и сл., млак, слаб’ (нпр. ... њлас му њосијајао мли-тјав и несјуран. (Шолохов, Михаил. Тихи Дон 2. Београд: Просвета, 1974.) • ‘који је без живости, монотон, досадан’ (нпр. ... сјромашан, скоро мли-тјав сјил изазива уји-сак недовршеносћ, скоро њресахлосћ... (По-лишикини кулјурни годаци, 2000.)
	<p>крт</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘испрекидан, искидан, храпав, промукао и сл.’ (нпр. Два њласа – њрозукао, крј бас Дољова и мек, необично њријајан њенор... (Шолохов, Михаил. Тихи Дон 1. Београд: Просвета, 1974.), Шјал њруне у крј, дејињи њлч... (Ковачевић, Синиша. Зечији насип. Дrame. Београд: Српска књижевна задруга, 2009.)

Веза концептуализације појма високог интензитета и концептуализације појма ниског интензитета очигледна је ако се у обзир узму примери који илуструју значења придева *hard* и *soft* изведена на основу обрасца високо интензиван је тврђ и ниско интензиван је мек, јер се лако уочава да се ова два придева у својим супротстављеним значењима јављају са истим референтима, па тако *soft* такође описује алкохолно пиће, психоактивну супстанцу и радијацију, али ниског интензитета. *Soft* се у истом значењу може јавити и са другим референтима (ветар и порнографија). У српском, придеви *млийав*, *мек* и *крпљ* су носиоци значења ниског интензитета (конкретизација општег обрасца у овом случају је ниско интензиван је мек/млитав/крпљ). Контексти у којима се ово значење реализује укључују опис алкохолног пића или дувана, светлости, боје, звука уопште, нечијег гласа или пак нечијег стила коме недостаје динамике. Занимљиво је уочити да *млийав* као придев који примарно означава својство предмета који је изгубио чврстину, за разлику од *мек* који се односи на инхерентно својство предмета, у поменутих метафоричким употребама има негативну конотацију, што није случај са другим поменутих придевом. Такође, посебну пажњу би требало обратити на примере из српског језика који илуструју значење ниског интензитета, а у којима су придеви *мек* и *крпљ* употребљени при описивању звука или светлости јер илуструју деловање синестезије. Домен чула додира коме припада појам чврстоће повезује се са доменом чула слуха и вида.

Б) Појмовне метафоре ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО НЕПРИЈАТАН ЈЕ +ЧВРСТ и ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО ПРИЈАТАН ЈЕ -ЧВРСТ

ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО НЕПРИЈАТАН ЈЕ +ЧВРСТ (у енглеском ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО НЕПРИЈАТАН ЈЕ ТВРД/КРП)
<p>hard</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘harsh or unpleasant to the senses’ (e.g. <i>Hard morning light breaks through high window. We drive for a while and suddenly there is a loud, hard noise.</i>) • ‘(of a season or the winter) severe’ (e.g. <i>It’s been a long, hard winter. There will be no food to feed the young next spring due to the hard weather.</i>)
<p>brittle</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘a brittle sound is short, loud, and sharp’ (e.g. <i>Myrtle gave a brittle laugh.</i>)

Два су значења придева *hard* у којима он описује референта који код одређеног субјекта изазива осећај физичке или менталне неугодности. У првом случају, реч је о непријатности коју перцепирамо чулом вида или слуха, док се у другом односи на општу телесну непријатност изазвану временским условима. *Brittle* се пак користи само за описивање специфичних непријатних звукова, кратких али гласних и оштрих.

ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО ПРИЈАТАН ЈЕ -ЧВРСТ (у енглеском ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО ПРИЈАТАН ЈЕ МЕК)
<p>soft</p> <ul style="list-style-type: none"> • ‘Something that is soft is very gentle and has no force. For example, a soft sound or voice is quiet and not harsh. A soft light or colour is pleasant to look at because it is not bright.’ (e.g. <i>He could hear soft music. A soft voice whispered soothingly into her ear. [They had] soft muted colours.</i>)

С друге стране, *soft* се такође користи у контексту физичког искуства, али пријатног, и то стеченог путем чула вида или слуха. Очигледно је да је осећај неугодности који ствара телесни додир са површином чврстог предмета односно угодности изазване додиром са меком површином део нашег телесног искуства који објашњава зашто говорници енглеског користе управо појам чврстоће у различитим степенима њеног испољавања као изворни домен приликом концептуализације апстрактнијег појма физичке или менталне непријатности односно пријатности. Ова концептуализација се може представити општим заједничким метафоричким обрасцима физички/МЕНТАЛНО НЕПРИЈАТАН ЈЕ +ЧВРСТ и ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО ПРИЈАТАН ЈЕ -ЧВРСТ, од којих је први идентификован у семантичкој дисперзији придева *hard* и *brittle* (конкретизација општег обрасца је ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО НЕПРИЈАТАН ЈЕ ТВРД/КРТ), а други у дисперзији придева *soft* (конкретизација општег обрасца је ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО ПРИЈАТАН ЈЕ МЕК). У анализи деривације наведених значења поново препознајемо синестезију, која повезује домен чула додира са доменима чула вида или слуха. Путем овог когнитивног механизма, придеви *hard*, *brittle* и *soft* се, како је показано, у одређеним својим значењима користе за описивање ентитета из домена чула вида или слуха, те се, рецимо, светло одређује као тврдо, а нечији глас као крт или мек.

4. Закључак. Анализом деривације метафоричких значења придева који примарно означавају одређени степен на скали чврстоће у енглеском и српском језику идентификовано је шест парова метафоричких образаца који представљају концептуализације директно супротних апстрактних појмова које управо и полазе од супротних крајности скале чврстоће, +чврст и -чврст.

ПОЈМОВНЕ МЕТАФОРЕ У СЕМАНТИЧКОЈ ДИСПЕРЗИЈИ ПРИДЕВА СА ПРИМАРНИМ ЗНАЧЕЊЕМ СВОЈСТВА ЧВРСТОЋЕ У ЕНГЛЕСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ	
ЕНГЛЕСКИ	СРПСКИ
ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО НАПОРАН ЈЕ +ЧВРСТ	
ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО НЕНАПОРАН ЈЕ -ЧВРСТ	
ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО СНАЖАН ЈЕ +ЧВРСТ ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО СЛАБ ЈЕ -ЧВРСТ	
БЕЗОСЕЋАЈАН ЈЕ +ЧВРСТ ОСЕЋАЈАН ЈЕ -ЧВРСТ	
ПОСТОЈАН ЈЕ +ЧВРСТ НЕПОСТОЈАН ЈЕ -ЧВРСТ	
ВИСОКО ИНТЕНЗИВАН ЈЕ +ЧВРСТ НИСКО ИНТЕНЗИВАН ЈЕ -ЧВРСТ	
ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО НЕПРИЈАТАН ЈЕ +ЧВРСТ	
ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО ПРИЈАТАН ЈЕ -ЧВРСТ	

Како се у табели јасно види, већина ових парова или њихових чланова посматраних појединачно констатована је у оба језика, а њихова идентификација је директна последица сагледавања чврстоће као скаларне категорије у улози изворног домена, укључујући не само степене на делу ове скале

с обележјем +чврст, већ и степене на делу с обележјем -чврст. Поменути парови сведоче о повезаности или чак и међусобној условљености концептуализација супротних апстрактних појмова у смислу да је концептуализација једног апстрактног појма која полази од одређене крајности испољавања чврстоће као изворног домена изазвала концептуализацију њему супротног апстрактног појма полазећи, по логичном следу, од друге крајње тачке скале чврстоће. Тако је и у енглеском и у српском појам постојаности, на пример, концептуализован помоћу крајности +чврст, а непостојаности помоћу крајности -чврст. Исти је случај и са појмовима безосећајности и осећајности, физичке или менталне снаге и слабости, високог и ниског интензитета. У случају два пара образаца уочена је разлика између два језика. Пар физички/МЕНТАЛНО НЕПРИЈАТАН ЈЕ +ЧВРСТ и ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО ПРИЈАТАН ЈЕ -ЧВРСТ карактеристичан је само за енглески језик. Образац ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО НАПОРАН ЈЕ +ЧВРСТ активирајући је у семантичкој дисперзији придева оба језика, али његов парњак ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО НЕНАПОРАН ЈЕ -ЧВРСТ активирајући је само приликом метафоричког проширења значења придева енглеског језика. Ипак, узевши у обзир све идентификоване парове, закључујемо да постоји висок степен сличности између енглеског и српског језика у погледу метафоричких образаца активираних у семантичкој дисперзији анализираних придева. Говорници енглеског и српског језика на исти начин односно полазећи од истог дела скале чврстоће концептуализују следеће апстрактније појмове: физички или ментални напор, физичку или менталну снагу и слабост, безосећајност и осећајност, постојаност и непостојаност, високи и ниски интензитет. У енглеском језику је шири дијапазон појмова који се поимају полазећи од чврстоће као изворног домена, међу које спадају и појмови физичке или менталне непријатности и пријатности, те одсуства потребе за улагањем физичког или менталног напора.

Посматрани појединачно, неки од образаца заједнички за енглески и српски нису подједнако продуктивни у овим језицима. Образац који је у извесној мери продуктивнији у енглеском језику у односу на српски је ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО НАПОРАН ЈЕ +ЧВРСТ. С друге стране, обрасци с израженијом продуктивношћу у српском језику укључују следеће: ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО СНАЖАН ЈЕ +ЧВРСТ, ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО СЛАБ ЈЕ -ЧВРСТ, БЕЗОСЕЋАЈАН ЈЕ +ЧВРСТ, ПОСТОЈАН ЈЕ +ЧВРСТ, НЕПОСТОЈАН ЈЕ -ЧВРСТ, НИСКО ИНТЕНЗИВАН ЈЕ -ЧВРСТ. Остали заједнички обрасци су приближно једнако продуктивни у посматраним језицима. Степен продуктивности појединачног обрасца у датом језику утврђен је на основу броја придева у чијој семантичкој структури је активирајући, али и броја значења појединачних придева изведених на основу њега.

Примећени су и случајеви синестезије у којима се појам чврстоће из домена чула додира повезује са доменом чула вида или слуха. Тако се међу значењима придева српског језика *мек* и *крпљив* изведеним на основу метафоричког обрасца НИСКО ИНТЕНЗИВАН ЈЕ -ЧВРСТ јављају и она која су резултат повезивања домена различитих чула, а исти је случај и са значењем придева *hard* и *brittle* изведеним на основу обрасца ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО НЕПРИЈАТАН ЈЕ +ЧВРСТ, те значењем придева *soft* изведеним према метафори ФИЗИЧКИ/МЕНТАЛНО ПРИЈАТАН ЈЕ -ЧВРСТ.

Анализа показује да је појам чврстоће, схваћен као категорија скаларне природе, послужио као изворни домен приликом концептуализације богатог спектра сасвим различитих апстрактних појмова, и у енглеском и у српском језику. Тако висок потенцијал у погледу асоцијативног повезивања са апстрактним доменима, чврстоћа као изворни домен дугује својој комплексности, будући да ово својство укључује неколико компоненти које се односе на постојаност облика, пробојност површине и сл., од којих свака може бити испољена у различитом степену у зависности од тога о којој тачки на скали чврстоће је реч. Поменути потенцијал може се протумачити као резултат укрштања скаларне природе датог својства и бројности компоненти које га чине. Перспективизација различитих компоненти чврстоће у различитим степенима њихове испољености омогућила је повезивање чврстоће са различитим апстрактним појмовима. Богатство спектра појмовних метафора које укључују чврстоћу као изворни домен изнедрило је и богатство метафоричких значења у семантичким структурама придева енглеског и српског језика који примарно означавају ово својство у одређеном степену његовог присуства.

ИЗВОРИ

- Речник српскога језика* (ур. Мирослав Николић). Нови Сад: Матица српска, 2007.
Речник српскохрватскога књижевног језика (ур. Михаило Стевановић и др.), I–III. Нови Сад – Загреб: Матица Српска – Матица хрватска, 1967–1969; IV–VI. Нови Сад: Матица српска, 1969–1976.
Ћосић, Павле. *Речник синонима*. Београд: Корнет, 2008.

*

- Cambridge Advanced Learner's Dictionary*. <<http://dictionary.cambridge.org/>> 12.2.2020.
Collins English Dictionary. <<http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english>> 12.2.2020.
Collins Thesaurus: The Ultimate Wordfinder, 2nd edition (ed. Will Mackie). Glasgow: HarperCollins, 2002.
LALEVIĆ, Miodrag S. *Sinonimi i srodne reči srpskohrvatskoga jezika*. Београд: NOLIT, 2004.
Longman Dictionary of Contemporary English. <<http://www.ldoceonline.com/>> 12.2.2020.
Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. <<http://www.macmillandictionary.com/>> 12.2.2020.
Merriam-Webster Collegiate Dictionary. <<http://www.merriam-webster.com/>> 12.2.2020.
Oxford Advanced Learner's Dictionary. <<http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>> 12.2.2020.
Oxford Dictionary of English. <<https://www.lexico.com/>> 12.2.2020.
Oxford Learner's Thesaurus: a Dictionary of Synonyms (ed. Diana Lea). Oxford: Oxford University Press, 2008.
Oxford Thesaurus of English (ed. Maurice Waite). Oxford: Oxford University Press, 2009.
Webster's New Dictionary of Synonyms (ed. Philip B. Gove). Springfield: Merriam-Webster, Inc, 1984.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. *Лексиколоија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике, 2007.
ЛЕЈКОФ, Џорџ, Марк Џонсон. О појмовној метафори. Катарина Расулић, Душка Кликовац (ур.). *Језик и сазнање. Хрестоматија из коинитивне лингвистике*. Београд: Филолошки факултет, 2014, 273–305.

- РАДОВАНОВИЋ, Милорад. *Фази лингвистика*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књи-
жарница Зорана Стојановића, 2015.
- ХАЛАС ПОПОВИЋ, Ана. *Увод у лексичку њолисемију*. Нови Сад: Филозофски факултет, 2017.

*

- BARTSCH, Renate. Generating Polysemy: Metaphor and Metonymy. René Dirven, Ralf Pörings (eds.). *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 2003, 49–74.
- CROFT, William, D. Alan CRUSE. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- CRUSE, D. Alan. *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.
- EVANS, Yvvyvan, Melanie GREEN. *Cognitive Linguistics. An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006.
- GEERAERTS, Dirk. *Theories of Lexical Semantics*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- GIBBS, Raymond.W.Jr. Metaphor and Thought. The State of the Art. Raymond.W.Jr. Gibbs (ed.). *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, 3–13.
- HALAS POPOVIĆ, Ana. Metaforička značenja engleskog prideva *hard* i srpskog prideva *tvrd* – kognitivnolingvistička analiza. *Годинињак Филозофског факултета у Новом Саду* XLII/1 (2017): 99–115.
- KLIKOVAĆ, Duška. *Metafore u mišljenju i jeziku*. Beograd: Biblioteka XX vek, 2004.
- KOMAROMI, Bojana. *Sinestezijska metafora u pridevima u engleskom i srpskom jeziku: kognitivnolingvistički pristup* (Nepublikovana doktorska disertacija). Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, 2016.
- KOSKO, Bart. *Fuzzy Thinking. The New Science of Fuzzy Logic*. London: Flamingo – Harper Collins Publishers, 1994.
- KÖVECSES, Zoltán. *Metaphor. A Practical Introduction*. Second edition. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- LAKOFF, George, Mark JOHNSON. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 1980.
- RAKOVA, Marina. *The Extent of the Literal. Metaphor, Polysemy and Theories of Concepts*. New York: Palgrave Macmillan, 2003.
- RENTON, Nicholas Edwin. *Metaphorically Speaking. A Dictionary of 3,800 Picturesque Idiomatic Expressions*. New York: Warner Books, 1990.
- UNGERER, Friedrich, Hans-Jörg SCHMID. *An Introduction to Cognitive Linguistics*. Second edition. Harlow: Longman, 2006.
- VITAS, Duško, Miloš UTVIĆ. *Korpus savremenog srpskog jezika (verzija SrpKor2013)*. Društvo za jezičke resurse i tehnologije, JeRTeh <<http://jerteh.rs>>

Ana Halas Popović

METAPHORS IN THE SEMANTICS OF ADJECTIVES FROM THE DOMAIN OF HARDNESS IN ENGLISH AND SERBIAN

S u m m a r y

The subject of the paper is an analysis of metaphoric senses of adjectives whose primary meaning denotes the physical quality of hardness in English and Serbian. The aim of the paper is to reveal conceptual metaphors that have motivated the derivation of the aforementioned senses, as well as to determine the degree to which these metaphoric patterns overlap in the two languages. Actually, insight has been gained into similarities and differences between English and Serbian concerning conceptualization of abstract notions using the domain of hardness as the source domain. It is important to notice that, in this paper, the notion of hardness has been viewed as a scalar category including degrees on the scale ranging between two extremes denoted by the binary opposition $\neq$ hard. Such a view of the notion of hardness has enabled thorough and exhaustive insight into conceptualization of abstract notions in which this physical quality has the role of the source domain.

The results of the analysis have shown that there is a considerable degree of similarity between English and Serbian regarding the given conceptualization. Actually, there have been established

six pairs of metaphoric patterns representing conceptualizations of directly opposite abstract notions whose source domains are the two opposite extremes on the scale of hardness, +hard and -hard. Most of these pairs are common for both languages in question and they prove the connection or mutual dependency of conceptualizations of opposite abstract notions in the sense that the conceptualization of one abstract notion taking one end of the scale of hardness as its source domain has triggered the conceptualization of the opposite abstract notion taking the other end of the given scale as its source domain. However, some of the patterns common for English and Serbian are not equally productive in these two languages.

In this analysis, cases of synesthesia were also noticed in which the notion of hardness belonging to the domain of the sense of touch is connected to the notion from the domain of the sense of seeing or hearing.

Finally, it has been concluded that the notion of hardness has served as a source domain in conceptualizing a variety of abstract notions in both English and Serbian. This potential regarding the associative linkage to abstract domains is understood in this paper as the result of the complexity of hardness including several components (e.g. the constancy of the shape, the impenetrability of the surface, etc.) all of which can be present or exposed to various degrees depending on the given point on the scale of hardness.

Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за англистику
Др Зорана Ђинђића 2, 21000 Нови Сад, Србија
anahalas@gmail.com

(Примљено: 3. јула 2020;
прихваћено: 12. маја 2021)